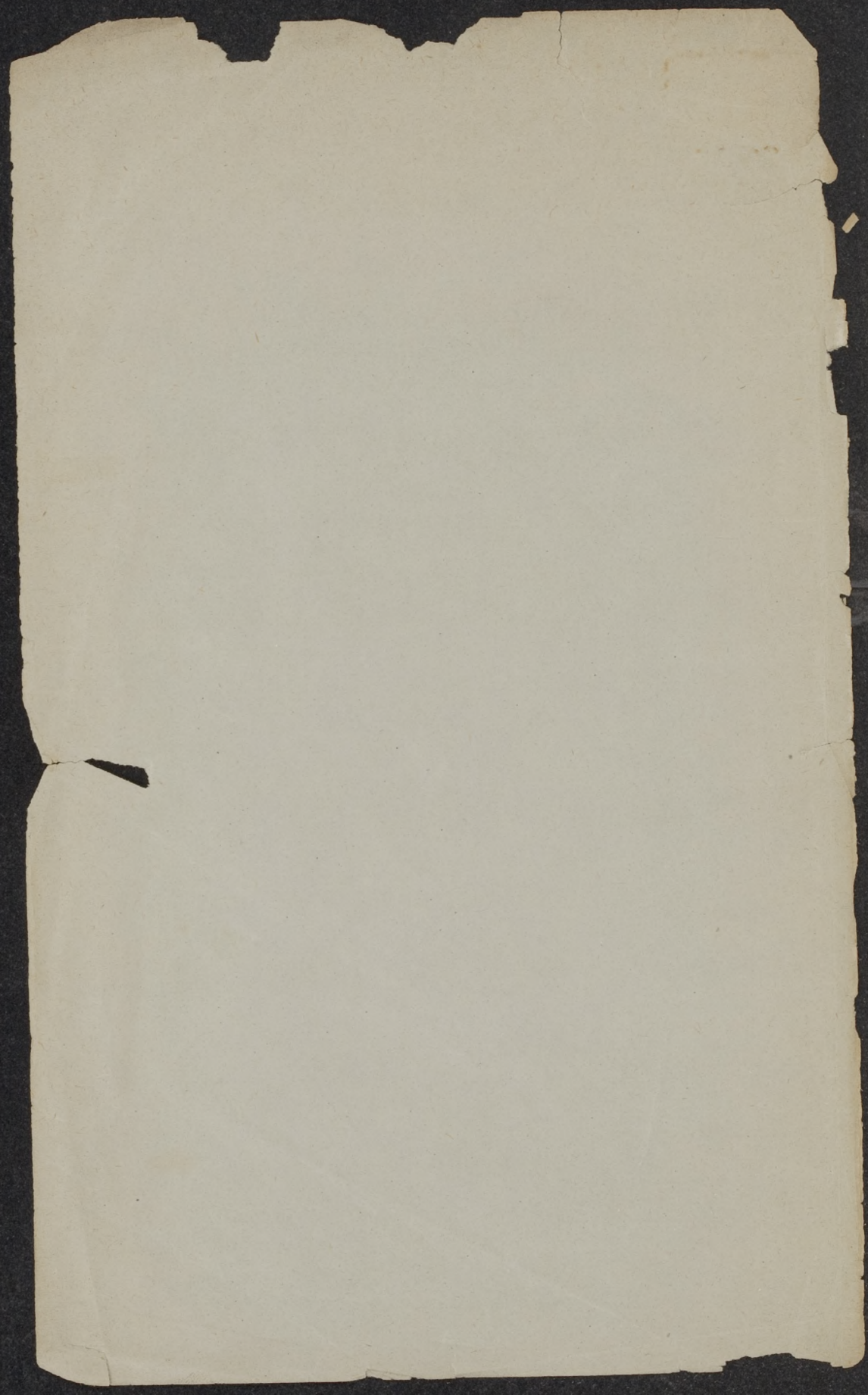

TX J 10.

L.082
Ned.

KONINKLIJK
MUSEUM
HAARLEM

20. 2. 23

B. N 03-1677

L. O. Dr
Med.

Overgedrukt uit het Tijdschrift ter bev. v Nijverheid, 1884, stuk 3.

KOLONIAAL MUSEUM.

NED. WEST-INDIË.

I. PRODUCTEN GESCHONKEN DOOR DEN HEER
A. J. VAN KOOLWIJK OP ARUBA.

Eene groote verzameling, bevattende voortbrengselen van den landbouw, dierlijke vetten, boschproducten en minerale verfstoffen, door den Heer van Koolwijk ingezonden op de Internationale Koloniale en Uivoerhandel tentoonstelling te Amsterdam, werd door genoemden Heer aan ons Museum geschonken.

De voornaamste dier producten vindt men hieronder vermeld:

1. Kalbas-olie of Kalebas-olie. Zij is afkomstig van de *Crescentia Cujete*, een boom die in de keerkringsgewesten van Amerika groote vruchten voortbrengt, wier zuurachtig moes door de Indianen wordt genuttigd. Deze plant moet niet verward worden met de vruchten, die bij ons als kalebassen of pompoenen bekend en afkomstig zijn van *Cucurbita* soorten.

2. Karpat-olie. Deze vette olie op Curaçao verkregen is de bekende *Ricinus-olie*, beschreven in deel XLI, bl. 283.

3. Kokos-olie. Zij is bereid op Aruba en is genoegzaam bekend. (Zie deel XLI, bl. 12).

4. Pinda-olie. Zij is de bekende *Katjang-olie* of *grondnotenolie* van de *Araebis hypogaea*. (Zie deel XLI, bl. 289).

5. Cacao-boter. Afkomstig van de *Theobroma cacao* en bereid in Suriname. (Zie deel XLI, bl. 272).

6. *Polver sjimaron-olie*. Eene dunne, geel gekleurde, vette olie, afkomstig van de *Argemone mexicana*, eene zeer vergiftige plant, behoorende tot de familie der *Papaveraceae*. Deze olie wordt op Curaçao als lampolie gebruikt.

7. *Behen-olie*. Volgens opgave is dit boterachtige, gele vet afkomstig van de *Moringa disperma*. De meeste Behen-olie is afkomstig van de noten der *M. aptera* en de *M. oleifera* Lam., en in het Oosten zeer in trek, omdat zij niet gemakkelijk rans wordt. Zij wordt veel voor parfumerien gebruikt en tevens als smeermiddel in de machinerie.

Zij bestaat uit de glyceriden van verschillende vetzuren, o. a. behenzuur, palmitinezuur, stearinezuur en oleïnezuur.

8. *Barba di jonkman-olie*. Eene dunne, bruinzwarte olie, afkomstig van de *Mimosa carbatu*, voorkomende op Curaçao. Het gebruik is onbekend.

9. *Kabin-olie*. In den catalogus der Tentoonstelling is deze olie ten onrechte vermeld onder de vette oliën. Zij is de bekende *copaïva balsem*, afkomstig van eene *Copaïfera*. Er zijn verscheidene boomen tot dit geslacht behoorende en inheemsch in de warme streken van Zuid-Amerika, die dezen balsem bij insnijding in den stam opleveren, zooals de *C. officinalis* L., *C. guianensis* Desf., *C. coriacea* Mart. enz. De beste soorten zijn afkomstig van Para, Maranhão, Rio Janeiro, Carthagenen en Savanilla, de mindere soorten komen uit West-Indië. Het gezonden monster is dun vloeibaar, geel van kleur, bezit den eigendommelijken reuk van den goeden copaïva balsem. Bij verwarming met water laat hij eene broze hars achter. Hij is oplosbaar in absoluten alcohol en heeft een spec. gewicht van 0,988.

10. *Dierlijke vetten*, die veelal als geneesmiddel in gebruik zijn bij de inboorlingen, als *Schildpad-olie*, (*Ajeta di baret*) van de *Cheloni imbricata*; *Haai-olie* van de *Squalus americanus*; *Visch-olie*. (*Ajeta di piskaar*) van de *Chaetodon auritus*; *Slangenvet* (*Mantéka di colebra*) van de *Scincus medicinalis*, een reptiel, behoorende tot de *Squamata*; *Iguana-vet* (*Mantéka di leguana*) van de *Iguana delicatissima*; *Vet van de heremiet-kreeft* (*Mantéka di soldaatje*); de *Pagurus Bernhardus* en *Visch-olie* (*Pikoer*) van de *Hemiramphus Brownii*, alle bereid op Aruba.

11. *Kasjoe-gom*. Afkomstig van de *Anacardium occidentale* L., een boom, die in West-Indië en in Zuid-Amerika

veel voorkomt, De gom wordt het meest verzameld op Martinique, Guadeloupe en in Brazilië. In chemische zoowel als in physische eigenschappen komt deze gom het meest met de Acacia-gom overeen. De kleur is topaasgeel tot bruinachtig geel. In het gezonden monster zijn zeer mooie, bijna kleurlooze even goed als donkerbruine stukken aanwezig. Als substituut der Arabische gom zou de gesorteerde Kasjoe-gom aftrek kunnen vinden op de Europeesche markt. De zuivere gom lost in water volkomen op tot eene sterk klevende vloeistof, en bestaat uit Arabinezuur en dextrine; zij bevat 17,29 pCt. water en levert 1,22 pCt. asch.

12. Wit zadelhout-gom. De gom, op Aruba verzameld en daar bekend onder de benaming *Sija blankoe*, is afkomstig van de *Icica heptaphylla*. Tevens is het hout, dat zeer licht en sponsachtig is, ingezonden. De gom draagt ten onrechte dezen naam; zij is onoplosbaar in water, doch oplosbaar in alcohol en behoort dus tot de harsen. Zij is geelachtig wit van kleur en dof. Volgens Wiesner behoort zij tot de copal-soorten.

13. Wajaka-hars is eene bekende hars van de *Gujacum officinale*. (Zie deel XLVI, bl. 324). Ook het zware hout, pokhout genoemd, van den Wajaka-boom is aanwezig.

14. Kivie-gom. Zij is afkomstig van de *Mimosa salinarum* en is op Aruba verzameld. Zij is volkomen oplosbaar in water en kan ook de Arabische gom vervangen.

15. Sija-koraal. Een zeer onzuivere, bruinachtig gekleurde hars, die in alcohol oplosbaar is; zij draagt ook den naam *Tacamahac* en is afkomstig van de *Fagara octandra*.

16. Spaansche juffrouw-gom. Eene witte, doffe gomsoort, die in water zeer langzaam opzwellt, doch niet oplost, zij komt dus meer overeen met plantenslijm. Zij is afkomstig van de *Cereus curassavicus*.

17. Behen-gom. Evenals de vorige zwelt zij in water zeer sterk op, doch veel gemakkelijker. Zij is donkerbruin van kleur en afkomstig van de *Moringa disperma*.

18. Macapruim-gom is reeds beschreven in ons Tijdschrift. (Deel XLVI, bl. 323). Ook het hout en de bast, die een bruine kleurstof bevat, zijn aanwezig; het hout is ongeschikt voor timmerhout en wordt meestal voor brandhout gebruikt.

19. Copal-gom. Volgens opgave is deze hars, ten onrechte gom genoemd, afkomstig van de *Hymenaea courbaril* L. Allerlei harsen worden onder de benaming van copal in den handel gebracht; voornamelijk zijn het echter boomen uit de geslachten *Hymenaea*, *Trachylobium* en *Guibourtia*, allen behoorende tot de *Leguminosae*, die het copal opleveren, hetwelk van de kusten van Oost- en West-Afrika en uit Zuid-Amerika wordt aangevoerd. Op Java is het de *H. verrucosa*, die het afscheidt. De eerstgenoemde boom, die in Suriname *Locus* heet, levert een uitmuntend hout, dat voor meubelhout dienstig is en tevens voor schepraderen bij waterwerken aldaar in gebruik is.

De hars zelf is algemeen in gebruik voor vernis.

20. Barba-di-Jongman-gom. Eene bruin gekleurde hars, ten onrechte gom genoemd. Zij is volkomen oplosbaar in sterken alcohol en afkomstig van de *Mimosa carbata*. (Zie ook N°. 8.)

21. Roucou, ook Rocou, Annatto en Orlean genoemd. Men verstaat daaronder de roode kleurstof, die de zaden van de vruchten der *Bixa orellana* omgeeft, een boompje van vier tot vijf Meters hoogte, hetwelk voornamelijk in Zuid-Amerika, Guyana en op de Antillen groeit. Men gaat op verschillende wijze te werk om het orlean te verkrijgen; veelal worden de zaden onder water gewreven en dan aan gisting blootgesteld; na twee of drie weken giet men de vloeistof door grof linnen en laat dan de kleurstof uit het water bezinken; het bezinksel wordt daarna gedroogd en tot brooden gevormd, die men door bladeren omhult. In Cayenne daarentegen is door Dumontel eene bereidingswijze ingevoerd, waarbij men de zaden, zonder ze te kneuzen of te doen gisten, met water afwascht, ten einde de kleurstof te verzamelen. Hoe het gezonden monster bereid is weet ik niet; de vorm echter is zeer eigenaardig, zoodat men zou meenen met kleine hoekige roode zaadjes te doen te hebben. De doorsnede dier lichamen is echter wit, en bij nader onderzoek blijkt het dat alleen het buitenste laagje uit zuivere kleurstof bestaat. Onder het microscoop beschouwd, vertoont het binnenste deel veel zetmeelkorrels te bevatten, die in vorm met boonenmeel overeenkomen; met water gekookt en afgekoeld, wordt deze massa dan ook door jodiumtinctuur blauw van kleur.

Nu is het bekend, dat het orlean meermalen door rogge- en gerstemeel vervalscht wordt; hier is echter aan

geene vervalsching te denken, daar men terstond bemerkt, dat de kleurstof zich alleen aan de buitenzijde bevindt. Volgens Klencke zou er orlean in een dergelijken vorm in Bogota (republiek Nieuw-Grenada) worden gemaakt, doch volgens zijne beschrijving zou deze geheel uit zuiver orlean bestaan en zeer zelden in Europa worden ingevoerd. Het gezonden monster, dat in Suriname gemaakt is, laat bij verbranding slechts 4,2 pCt. asch achter.

Het hoofdgebruik van het orlean is in de ververij; voorts dient het als kleurmiddel van boter.

22. Verfhoudende korstmossen. Er zijn verscheidene korstmossen, welke tot bereiding van blauwe en roode kleurstoffen dienen, die echter de kleurstof als zoodanig niet bevatten, maar daarentegen een kleurloos lichaam, dat onder den invloed van ammoniak en de zuurstof der lucht de roode kleurstof (*orceine*) der orseille, of wel onder gelijkzijdige werking van potasch en kalk, de blauwe kleurstof (*azolitmïne*) van het lakmoes vormt. De beste korstmos, die tot de bereiding van de echte orseille dient, is de *Roccella tinctoria*, waarvan twee monsters, een van Aruba en een van Bonaire, zijn ingezonden; de inlandsche benaming van dit korstmos is *barba di piëdra*. Het kleurlooze lichaam, dat door ammoniak en zuurstof tot orceïne overgaat, draagt den naam van *orsellinezuur*. Deze plant wordt aangetroffen op de Canarische en Azorische eilanden en op de rotsen aan de kusten der Middellandsche zee. De gewone bereidingswijze bestaat daarin, dat men de korstmossen in fijnen brjachtigen toestand met rottende urine en een geringe hoeveelheid kalk eenige weken aan de lucht blootstelt en meermalen omroert; de deegachtige massa wordt dan als orseille in den handel gebracht en in de ververij gebruikt.

Nog zijn er drie monsters onder den naam van *Roccella tinctoria* ingezonden, een is vermoedelijk de *Ramalina tinctoria* Web., insgelijks een korstmos, het tweede *Ramalina scopulorum* Ketz en het derde *Roccella fuciformis* Ach. De kennis van de namen dezer korstmossen ben ik aan Dr. Boerlage te Leiden verschuldigd. Door Prof. A. H. van der Boon Mesch werd reeds in 1836 de *Roccella gracilis* van het eiland Bonaire onderzocht. (Zie ons Tijdschrift Deel III bl. 472).

23. Curcuma-wortel. Zij is afkomstig van *Curcuma longa*, en op St. Domingo ingezameld. Over de qualiteit valt niet te oordeelen, daar het monster door vochtigheid sterk beschimmeld is.

24. Besoea-wortel, bast en hout. Volgens opgave zijn deze plantendeelen afkomstig van de *Krameria Ixina*. Eene varieteit dezer plant, namelijk *granatensis Triana*, levert de *Savanilla ratanhia wortel*; deze plant wordt aangetroffen in Nieuw-Grenada, Britsch Guyana en Brazilië. De ratanhia wortel is als geneesmiddel in gebruik en heeft wegens haar gehalte aan looizuur adstringeerende eigenschappen.

De bast draagt de inlandsche benaming van *Pega saja sjimaron*, het hout is roodachtig van kleur. In hoeverre nu deze wortel wellicht identisch is met de *Savanilla ratanhia* kan ik niet beslissen; alleen kan ik vermelden dat het aftreksel van den bast met ijzerchlorid donkerrood van kleur wordt.

25. Betonica. Een wortel, afkomstig van de *Melochia pyramidata*, die als verfstof in gebruik is.

26. Bast van de West-Indische druif. Deze bast, die ook als verfstof gebruikt wordt, is afkomstig van de zeedruif of *Coccoloba uvifera*. Uit dezen boom, die veel op de Antillen en in de kustlanden van den Atlantischen Oceaan in tropisch Amerika voorkomt, wordt volgens Oudemans de Amerikaansche *kino* verkregen.

27. Cura-hout. Van dit verfhout is mij niets bekend.

28. Hoebada. Een rood verfhout dat op Aruba voorkomt; dezelfde boom levert gom, die beschreven is in ons Tijdschrift. (Deel XLVI bl. 323).

29. Mangelhoutbast, of Mangro-bast. Deze bast, die om zijn gehalte aan looizuur gebruikt wordt om vischlijnen te kleuren of, zooals men het hier noemt, te tanen, is reeds beschreven in ons Tijdschrift. (Deel XLII op bl. 130). Een monster hout is tevens ingezonden.

30. Jeerba di seero. Een gele verfwortel, afkomstig van de *Sida ciliaris*, behoorende tot de *Malvaceae*. Vele *Sida* soorten zijn bekend in de industrie wegens het gebruik der bastvezels.

31. Dato. Een monster der vruchtschil, schoon rood van kleur en daarom als verfstof in gebruik, benevens de grijsachtige doornen der plant zijn aanwezig. De benaming der plant is *Cereus heptagonus*.

32. Campèche-hout. Eene belangrijke houtsoort, afkomstig van de *Haemotoxylon campechianum L.*, die veel in

de ververij in gebruik is. Vier soorten van campèchehout worden op de Londensche markt aangetroffen, als dat van de Campèche baai tegen £ 8.10 s. tot £ 9.10 s. per Ton, van Honduras £ 6.10 s. tot £ 6.15 s., St. Domingo. £ 5.15 s. tot £ 6.—, Jamaïca £ 5.2 s. 6 d. tot £ 5.10 s.

Op de Europeesche markt kan deze houtsoort in elk geval aftrek vinden, hoewel ik niet kan bepalen tot welken prijs.

33. Pam di diabel. Een gele wortel, die ook als verfstof dient en afkomstig is van de *Miranda royoe*.

34. Divi-divi-hout. Het hout der *Caesalpinia coriaria Willd.* is weinig bekend; de vruchten worden onder de benaming van *Divi-divi* of *Libidibi* in den handel gebracht en zijn wegens haar looizuurgehalte in gebruik. De plant komt in Zuid-Amerika en in West-Indië veel voor.

35. Eenige mineralen, waaronder schoone kristallen van kwarts.

36. Een groot aantal natuurlijke minerale verfstoffen.

II. PRODUCTEN, GESCHONKEN DOOR DEN HEER

DR. CORONEL, IN SURINAME.

1. Debil-do-wa. Eene geneeskrachtige houtsoort; het versche sap wordt in Suriname tegen asthma en kortademigheid gebruikt. De afkomst is mij onbekend.

2. Waikara-bast. Volgens opgave van den heer Zimmerman, Kapitein der infanterie, vroeger in West-Indischen dienst, is deze bast waarschijnlijk afkomstig van de *Strychnos toxifefa Schomb.*

De bast heeft een bitteren smaak en wordt als geneesmiddel o. a. tegen buikziekte aangewend. Hij bezit ook vergiftige eigenschappen en dit is niet te verwonderen, als hij van de genoemde plant afkomstig is, want de Zuid-Amerikanen be-reiden uit deze plant hun pijlgift.

3. Ele mi-gom. Geen gomsoort, maar een hars, afkomstig van een boom, die in Suriname bekend is onder den naam van *Tingi-money*, door de Arowakken *Hayava* genoemd wordt.

De wetenschappelijke benaming is *Icica heptaphylla* Aubl. (zie ook No 12 op bl. 90). De Braziliaansche elemi-hars is ook van dezen boom afkomstig.

Het ingezonden monster, dat geelachtig van kleur, eenigszins week is en een aangename reuk bezit, is dus van dezelfde plant afkomstig als de hars onder No. 12 genoemd; wellicht is de laatste de volkomen uitgedroogde elemi.

Elemi is een van ouds bekend geneesmiddel, dat tegenwoordig niet veel meer in gebruik is.

III. EENE KIST MET MINERALEN, GESCHONKEN DOOR DEN HEER NAMIAS.

Zij zijn afkomstig van de plantage Ascension op Curaçao; in de collectie zijn vele kwartssoorten en phosphorieten aanwezig, alsmede een paar versteeningen, beide van het geslacht *Strombus*, volgens mededeeling van Dr. P. P. C. Hoek te Leiden, na verwant aan *Strombus gigas*, die in West-Indië nog onder de levende soorten wordt aangetroffen.

IV. GESCHENK VAN DEN HEER DR. BOMMER TE BRUSSEL.

Japansche indigo. Deze soort komt in ons land niet aan de markt; wel werden er voor eenige maanden 30 kisten te Amsterdam onder dien naam aangevoerd, maar bij onderzoek bleek dit geen indigo, maar Berlijnsch blauw te zijn, en kon zij niet hooger dan tegen *f* 1,10 per $\frac{1}{2}$ Kilo worden geplaatst. Ik heb haar als eene handelssoort vermeld gevonden door Renard, in zijn *Traité des matières colorantes*. Het ontvangen monster bleek werkelijk indigo te zijn, met een watergehalte van 3,40 pCt. en een gehalte aan minerale stoffen van 4 pCt. Zij drijft op het water, bezit eene blauwe kleur, die door wrijving den bekenden kopergloed aanneemt.

LEIDEN, 1 Maart 1884.

D. DE LOOS.